

mégis minden száz forintjából huszonötöt (talán éppen a nyereségi részt) eltesznek; vagy e könyvnyomtatókkal, kik egyszersmind kiadók és mindnyája kereskedő is egy személyben, tehát hármias hasznot nevez magáénak? Mind ezek egyedáruskodások, megnehezítik a magános író pályáját de a publicum nem vesz mellette, ha amazok jól viselik magukat és jó könyveket adnak ki, mert az írónak szinte szabadságában áll, nekik árulni szüleményét és így az út nincs előtte elvágva. Sőt az Academia, magános írók, könyváros-kiadók és könyvnyomó-kiadók között verseny keletkezhetik, miből az álladalom csak hasznot húz. Így én ezen áldott szavat: „verseny“ be szeretném büvölni mindenhová...

A cikk aláírása V., a szerzője tehát valószínűleg VAJDA PÉTER, aki ez időben a *Világ* társszerkesztője volt.

A *Világ* vezércikkének fejtegetéseit az irodalmi egyedáruságról tovább folytatja a KOVACSÓCZY M. és STANCSICS M. szerkesztésében megjelent „*Közlemények az élet és tudományok köréből*“ (1841). — „Hogy a hölgyeknek fogalmuk legyen az írói jövedelemről, szolgáljon a többek közül egy eset világosításul“ — írja St., azaz STANCSICS (később TÁNCICS) MIHÁLY. S elmondja, hogy X. úr egy teljes évig dolgozott bizonyos könyvén. Elkészülvén vele, megalkudott a könyvkiadóval, hogy ívenként fizet a kinyomtatásért, ötszáz példányban, tizenöt ezüst forintot. A munka tíz ívre terjedt, tehát a nyomtatás százötven forintba került. A könyvkötőnek fizetett huszonöt forintot, négy hirdetésért négy külön hirlapban összesen tizenkilenc forintot; a hirdetést „négy vásári alkalommal megismételte, ez tett harminchat ezüst forintot. Az összes kiadás tehát eddig 211 (kétszáztizenny) forint volt. — Egy esztendő alatt 250 példányt adott el 48 krajcárjával, tehát a 250 példányára öszvesen 200 ezüst forint. Ebből egy negyedrészt a könyvárus levont azért, hogy boltjában volt; és így az író most kapott 150 ezüst forintot évi munkájáért, azaz 61 ezüst forintot vesztett s e vesztéségből kellett volna két egész esztendeig élnie. Irígylésre méltó sors!“ (175—176 lap.)

Persze más volt annak az írónak a sorsa, akitől a kiadók saját jól felfogott üzleti érdekükben is megvásárolták művei kéziratát.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Magyar katolikus egyháztörténeti bibliográfia. Minden komoly történelmi munkásságnak két alapfeltétele van: a forrásanyagnak és az irodalomnak lehetőleg teljes ismerete. A forrásanyag ismerete nélkül esetleg a korra vonatkozó legfontosabb adatok maradnak ismeretlenek a kutató előtt, az irodalom nemismerése pedig esetleg a legkellemetlenebb meglepetések elé állítja a történetírót. Nemcsak egész generációk munkássága veszett így el számára, hanem az is megtörtén-

hetik, hogy a célul kitűzött témát mások már — esetleg sokkal jobban is — megírták.

Ezekbe a nehéz problémákba lépten-nyomon beleütközik az, aki a magyar történelemnek bármely ágával foglalkozik. A forráskiadványokra vonatkozólag nagyjelentőségű BARTONINEK EMMA kitűnő műve, a történeti irodalomra vonatkozólag azonban semmiféle összefoglaló bibliográfiával nem rendelkezünk ma sem. Egyes részlet-bibliográfiákon kívül csak a HÓMAN—SZEKFŰ jegyzetei adnak kiindulópontot. Hogy a helyzet nehézségeit megvilágítsuk, THALY KÁLMÁNNAK, a Századok 1872-i évfolyamában írt sorait idézzük:

„Az általános magyar történelmi repertórium szükséges volta élénk fejlődésnek indult történetirodalmunk jelen mozgalmas stádiumában úgyszólván napról-napra mutatkozik. Annyi mindenféle jelent és jelenik meg kívált ma, immár igenis szétágazott napi és időszaki irodalmunk közegeiben mindenfelé, hogy egy embertől lehetetlen mindent figyelemmel kísérni, mindenről tudomást venni... Mindezekben... segítené egy jó repertórium, minők minden kifejtettebb irodalmakban léteznek.“

Ha már 67 évvel ezelőtt ilyen égető szükségét érezte a történelmi bibliográfiának a kor egyik vezető történetírója, akkor ma ez a szükséglet megsokszorozódott. Főként folyóiratoknak számtalan értékes cikke vész el így a későbbi tudományosság számára.

Ez a hiányérzet indította a Katolikus Történészek Munkaközösségét arra, hogy hozzáfogjon a magyar katolikus egyháztörténet könyvészetének összeállításához. A munkaközösség elsősorban a magyar katolikus egyháztörténet művelését tűzte ki céljául és ezen immár többéves munkássága közben kénytelen volt megállapítani, hogy rendszeres, szervezett munka, hiányok pótlása bibliográfia nélkül lehetetlen. Ez a törekvés távolról sem teszi fölöslegessé általános magyar történelmi repertórium készítését, hiszen bármilyen széleskörű is az egyháztörténet, a magyar történelemnek mégis csak egy részletét alkotja. De addig is — legalább az egyháztörténet terén hiányt pótol és a cél eléréséhez egy lépéssel közelebb visz.

Az alábbiakban ennek a már folyó bibliográfiai munkálatnak tervezetéről kívánunk beszámolni.

Az egyháztörténeti bibliográfia a szoros értelemben vett könyvészetnél szélesebb körű, amennyiben a dolog természetének megfelelően két önálló részre oszlik: források ismertetése és irodalmi repertórium.

I. Az *egyháztörténet forrásait* ismertető rész a források milyensége szerint három részből állana:

1. *Levéltárak és kéziratok anyag ismertetése.* Elsősorban természetesen az egyházmegyei és szerzetesrendi levéltárak anyagának rövid is-

mertetése, másodsorban egyéb levéltárak, könyvtári kéziratárak egyháztörténeti vonatkozású anyagának főbb vonásaiban való bemutatása. Ennek a résznek célja általában az lenne, hogy egy bizonyos egyháztörténeti kérdésre vonatkozólag milyen levéltárak és azokon belül milyen anyag rész átnézése ajánlatos.

2. *Forráskiadványok.* Ez a rész tulajdonképen csak BARTONIEK EMMA már említett Magyar történelmi forráskiadványok c. művének az újabban publikált, vagy kisebb jelentőségű, speciálisan egyháztörténeti vonatkozású forrásközlésekkel való kiegészítése.

3. *A vallásos irodalom bibliográfiája.* A szellemtörténeti kutatás megerősödése óta egyre nagyobb jelentőséget kapnak a történeti kutatás forrásanyagában az egykorú, nyomtatásban megjelent művek. Ezek vetik a legvilágosabb fényt valamely kor belső, vallásos életére. Ez a rész a XIX. század közepéig öleli fel a vallásos irodalom minden ágát, tehát addig, ameddig elsőrangú forrásértéke van, esetleg később a század második felére is kiterjesztve. A bibliográfia a vallásos irodalmat a teológia osztályozása szerint a dogmatika, maralis, pastoralis, stb. csoportjaira tagolva évről-évre közölné az anyagot.

II. A tulajdonképeni könyvészeti rész az *egyháztörténelmi* irodalmat öleli fel. Az egyháztörténelmet a legtágabb értelemben értve, az egész vallásos élet, az egyháznak a világi élettel való minden kapcsolatát figyelembe véve. Pusztán egy kivétellel: nem kerül bele a bibliográfiába az egyházművészet, mert a magyar művészet szinte mondhatni az utolsó száz év leszámításával, elsősorban egyházművészet. A munkaközösség pedig nem tekintheti feladatának a teljes művészet-történeti bibliográfia elkészítését. Annál kevésbé, mert bibliográfia tekintetében talán még a művészettörténet van a legjobban ellátva. (1900-ig ld. a FORSTER-féle Magyarország műemlékei II. kötetét.) Megjegyzendő még, hogy természetesen általános, összefoglaló magyar történelmi munkák — bármennyi egyháztörténeti vonatkozást közölnek is (pl. HÓMAN—SZEKFI) — szintén nem kerülnek be ide.

Az *egyháztörténelmi irodalom* főbb csoportjai a következők lennének:

1. Legfontosabb hazai s külföldi összefoglaló egyetemes egyháztörténetek, lexikonok, módszertani munkák, tehát a legfontosabb kézikönyvek.

2. Összefoglaló magyar katolikus és protestáns egyháztörténetek.

3. Egyházmegyék története, ill. az egyházmegyébe tartozó egyházközségek és helységek története.

4. Szerzetesrendek története.

5. Magyar katolikus egyháztörténet korszakok szerint.

Természetesen, ez az egész fönt vázolt beosztás csak tervezet. Munka közben adódnak a megoldandó problémák, amelyek sok mindent módosíthatnak.

Befejezésül még a munkaszervezetről is szeretnénk néhány szóban megemlékezni. Az önként adódó mód talán az lett volna, hogy az egyes korszakok, illetőleg egyes részletkérdések irodalmának összeállítását egyes szakemberek vállalják, vagyis minden fejezetet más készít. Ennek a megoldásnak azonban az a hátránya lenne, hogy rengeteg fölösleges munkát okozna és így hátráltatná a könyvészet elkészültét, pedig minden év csak újabb súlyos veszteséget jelent. Ebben az esetben ugyanis minden munkatársnak külön-külön fel kellett volna dolgoznia valamennyi szóba jöhető folyóiratot, bibliográfiát, könyvtári katalógust stb.

Ezzel szemben a munkaközösség a mechanikusabb, de sokkal racionálisabb megoldást választotta. A nyers anyaggyűjtést, tehát a fönt említett folyóirat-kicédulázást stb. az erre vállalkozó, eddig mintegy húsz munkatárs felosztotta egymás közt. Ez maga a nyers anyaggyűjtés. Ha ez elkészül, akkor az így kapott cédulaanyagot tárgyak és korszakok szerint csoportosítva, mindegyiket az illető korszak vagy illető tárgykör (pl. egyes szerzetesrendek) szakembere kapja meg, aki az így nagyjából kész címanyag alapján már lényegesen könnyebben végezheti el a munka tudományos és kritikai részét. Ezt megkönnyítendő már a címanyag gyűjtésekor a cédulákra a munka vagy cikk tárgyát közelebbről megjelölő megjegyzések kerülnek.

A munkaközösség tehát hozzáfogott a magyar katolikus egyháztörténet könyvészetének összeállításához. A munka elkészítése azonban természetesen még évekig fog tartani. Kiadására egyelőre, a mai anyagi viszonyok közt alig lehet számítani, de ha erre nem is lesz kilátás, akkor is lesz a magyar katolikus egyháztörténet kutatói számára egy központi cédulakatalógus, ami megközelíti a kitűzött célt.

CSAPODI CSABA.

Könyvrészletek nem a magok helyén. A RMK. II. kötetének 117. száma alatt leírt könyvből, t. i. HELTAI GÁSPÁRnak az 1568. évi második gyulafehérvári hitvita lefolyásáról szóló művéből egy igen sajtószerű példány van a nemzeti múzeum könyvtárában.¹ Az eleje ugyanis egészen más, mint aminek a RMK. leírása szerint kellene lennie, és ami tényleg p. o. a nagyszombati példányé.² A múzeumi példányban t. i. MELIUS PÉTERnek HELTAI GÁSPÁRhoz és HELTAINAK az olvasóhoz

¹ A Ráth-könyvtárban a 111. szám alattinak gondolt szintén ez.

² SCHULLERUS ADOLF: Luthers Sprache in Siebenbürgen. 1923. 277. l.